

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Ваня Матанова, д.пс.н.

на дисертационен труд за придобиване на научна и образователна
степен „доктор“

на тема:

ПРОУЧВАНЕ НА ЛИЧНОСТНА УЯЗВИМОСТ КЪМ СИНДРОМА НА ПРОФЕСИОНАЛНО ИЗПЕПЕЛЯВАНЕ И ПСИХОСОЦИАЛЕН СТРЕС СРЕД РИСКОВИ КАТЕГОРИИ ПРОФЕСИИ

разработен от: Кристина Върбанова Георгиева

научен ръководител: проф. Дроздстой Стоянов, д.м.н.

Дисертационният труд на Кристина Георгиева е представен на 152 страници и е онагледен с 4 фигури, 16 таблици и 3 приложения. В структурно отношение е разделен на увод, три глави, заключение, библиография и приложение. Тази структура съответства на изискванията за този род научни разработки. Библиографията съдържа 108 източника, от които 46 на кирилица и 62 на латиница.

По статистически данни в страните от Европейския съюз, работния стрес е на второ място по разпространение здравословен проблем. Това само по себе си прави темата на предложения дисертационен труд актуална и значима, особено в аспекта на превенцията. Продължителният процес на изчерпване при Бърнаут синдрома води до значими промени в психичното и социално функциониране, което понижава качеството на професионалните и социални умения на индивида. Факторите на професионалния стрес са много и разнообразни, като взаимовръзките между тях определят високата вариативност в проявите на професионалното изгаряне. Особено значим фактор са личностните характеристики и уязвимост, както и професиите, ангажирани с проблемите на другите, което изчерпва емоционалните и когнитивни ресурси на личността.

В дисертационния труд на Кристина Георгиева е направен подробен критичен анализ на литературни източници. Тази част показва много добри теоретични познания от различни области на психологическата наука. Цитираните литературни източници са релевантни на темата на дисертационния труд и представят съвременното разбиране по обсъжданите в дисертационния труд проблеми. На базата на теоретичната рамка докторантката предлага дизайн на емпирично проучване, много добре планирано и осъществено. Формулирана е една основна хипотеза, предполагаща взаимовръзка между predisposition, работен климат и burnout в четири сфери на професионална реализация. При описание на задачите прозира още една хипотеза-допуска се специфично взаимодействие между темпераменто-характерови детерминанти, психоклимат и burnout. Тези/тази хипотеза предполага декомпозиране, което се потвърждава и от получените емпирични данни.

Представени са емпирични данни за 160 изследвани лица, разпределени по сфери на дейност както следва: по 40 в сферата на медицинските дейности, социалната работа, образованието и МВР. Контингентът на изследване е добре подбран, балансиран по брой, възраст и пол. Приложена е тестова батерия, адекватна на поставените цел и задачи. Получените резултати бележат обезпокоителни тенденции-ниски нива на работоспособност, емоционално изтощение и деперсонализация. Отчетени са статистически значими различия по 7 от 8-те скали - детерминанти на психологическия работен климат: сплотеност, доверие, напрежение, подкрепа, признание, справедливост, новаторство. Анализирани са прецизно разликите при отделните професионални дейности. Тези данни могат да бъдат използвани при разработването на превантивни програми, съобразени със спецификите на отделните професии. Важни резултати са получени и по отношение на емоционалното изтощение в изследваните групи. Най-високи са стойностите на работещите в социалната сфера, които са и с най-ниска степен на работоспособност. Емпиричните данни показват, че социодемографските характеристики нямат прогностична стойност, за разлика от психоклимата и личностовите характеристики.

Подходът на докторантката към изследваните феномени е фокусиран към взаимодействието на личностовите предиктори и психоклимата на работното място, който подход се отличава от прилаганите до сега. Личностната уязвимост се анализира от докторантката през оценката за зрялост и идентичност, локализация на контрола, влиянието на индивида върху средата, устойчивостта в трудни и критични жизнени ситуации, чувство за благополучие и др. Защитните механизми се описват като важен психичен феномен, водещ съответно до прогрес-регрес във функционирането. Психичните състояния и емоционалната реактивност, както и способността за когнитивна и емоционална оценка на реалността се интерпретират като фактори, влияещи върху субективното усещане за претовареност, умора и автономност.

Кристина Георгиева използва като теоретична рамка теорията на Клонинджър за темпераментовите и характерови специфики на личността. Тези специфики, при взаимодействието си с организационния климат, създават предпоставки за поява на бърнаут синдром. Резултатите от изучаването на това взаимодействие могат да служат като основополагащ фактор при формирането на работни екипи и създаване на превантивни програми. Представеното изследване категорично доказва, че при отделните професии различни фактори оказват влияние за възникване на бърнаут синдром. Идентифицирането на причинно-следствените връзки би позволило въвеждането на подходящи мерки, насочени към превенцията на бърнаут синдрома сред специалистите от рискови професии като медицинската, социалната, учителската и тази на МВР.

Формулираните изводи и заключение отразяват адекватно получените емпирични данни и дават достатъчно добра основа за формулиране на препоръки и ранни интервенции на работещите в помагащи и рискови професии. Изводите от получените резултати потвърждават твърдението, че личностните характеристики влияят пряко върху предразположеността към бърнаут синдром. Емпиричните данни насочват към разбирането, че психологичния климат оказва влияние върху чувството на сигурност, успешност, стабилност и др. Уязвимостта се предполага, че е резултат от

неблагоприятна работна атмосфера, но се влияе и от индивидуални личностни предиспозиции. Изключително важна е информираността и сензитивността към обсъжданите феномени, оказваща влияние на ефективността на системите за помощ и подкрепа, които имат предиктивна стойност при възникването и активирането на различни състояния.

Препоръките са насочени към три нива-индивидуално, организационно и институционално и са направени на основата на когнитивно-поведенческият подход, осигуряващ баланс между изискванията на средата и ресурсите на личността. Това ясно дефинира отговорностите на отделните нива и възможността за информирано решение на индивидуално и групово ниво.

По темата на дисертационния труд Кристина Георгиева е реализирала 4 публикации.

Авторефератът отразява адекватно- структурно и съдържателно, дисертационния труд.

Имайки предвид важноста на темата, новаторския подход при нейното реализиране, отличните теоретични познания на докторантката, уменията ѝ за планиране и провеждане на емпирично изследване, приложната стойност на получените резултати, с убеденост препоръчвам на Уважаемото научно Жури да присъди на Кристина Георгиева образователната и научна степен ДОКТОР.

29.03.2019г.

Рецензент:.....
Проф.д.пс.н. Ваня Матанова